

УДК 338.46

О.В. ПАЛЕНИЧАК, кандидат економічних наук
Інститут сільського господарства Карпатського регіону

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЩАДЛИВОГО І ЕФЕКТИВНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Визначальною умовою, що впливає на збереження і відновлення земельно-ресурсного потенціалу, збалансований розвиток агропромислового виробництва, досягнення високого рівня життя населення є екологічна безпека виробничої діяльності, яка базується на значних інвестиціях у сільськогосподарське землекористування. В умовах трансформації земельних відносин збільшення обсягів інвестиційних надходжень в значній мірі залежатиме від виваженої державної політики, яка спрямована в першу чергу на підтримку і розвиток екологічнобезпечного землекористування.

Інвестиційне забезпечення, виробничий потенціал, землекористування, ґрунтовий покрив, консервація земель, проект землеустрою

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку аграрного сектора України використання земельно-ресурсного потенціалу передусім передбачає дбайливе ставлення до ґрунтового покриву на основі застосування землеохоронних заходів, використання новітніх екологічнобезпечних технологій, які гарантуватимуть виробництво необхідної кількості високоякісної продукції харчування для населення. В умовах трансформації земельних відносин визначення пріоритетних напрямів інвестиційного забезпечення ощадливого і ефективного землекористування дозволить оптимізувати використання фінансових ресурсів і сприятиме досягненню екологічної рівноваги в агроландшафтах.

Вагомий внесок у розроблення теоретико-методологічних положень щодо обґрунтування інвестиційної діяльності в сільському господарстві здійснили відомі вітчизняні вчені: О.М. Голованов, С.О. Гуткевич, М.Я. Дем'яненко, І.Й. Дорош, О.І. Іщенко, М.І. Кісіль, М.М. Кропивко, І.І. Лукінов, Д.І. Бамбіндра, А.М. Третяк та ін. Аналіз наукових здобутків свідчить про необхідність удосконалення інвестиційного забезпечення екологічнобезпечного землекористування, зокрема, шляхом визначення пріоритетних напрямів, які створюють передумови для підвищення ефективності використання виробничого потенціалу аграрного сектору.

Метою і завданням дослідження є обґрунтування пріоритетних напрямів інвестиційного забезпечення ощадливого і ефективного землекористування в умовах трансформації земельних відносин.

Матеріал і методика досліджень. Теоретичною і методологічною основою дослідження є загальнотеоретичні методи наукового пізнання, фундаментальні положення економічної теорії, економіки природокористування та охорони навколишнього середовища. У процесі дослідження застосовувався системний підхід щодо обґрунтування пріоритетних напрямів інвестування земель сільськогосподарського призначення. Для вирішення поставлених завдань були використані такі методи: монографічний, абстрактно-логічний, економіко-статистичний, порівняльного аналізу та групування.

Результати досліджень. Формування і розвиток ощадливого і ефективного землекористування передбачає оптимізацію внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування. У зв'язку з цим проведення відповідних робіт потребує в першу чергу здійснення матеріально-технічних витрат щодо розробки схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель; розробки проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь; консервації малопродуктивних, деградованих та техногеннозабруднених земель, які непридатні для сільськогосподарського використання; рекультивації земель.

Заходи щодо освоєння, поліпшення та охорони земель необхідно здійснювати за рахунок коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва, коштів місцевих та державного бюджетів.

Організація території землекористування, яка відіграє роль, своєрідного каркасу системи землеробства, є важливою передумовою запобігання виснаженню і втраті родючості ґрунту в умовах інтенсивного ведення сільськогосподарського виробництва. У зв'язку з цим доцільним є використання основних видів документації із землеустрою, що дають змогу вирішити ряд важливих питань щодо планування використання земель, зокрема: створення нових та впорядкування наявних землеволодінь та землекористувань; еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь; захист земель від ерозії, підтоплення, заболочення, вторинного засолення, висушення, зсувів, ущільнення, закиснення, забруднення промисловими та іншими відходами, радіоактивними та хімічними речовинами, а також рекультивації порушених земель.

Слід зазначити, що у пореформений період у переважній більшості аграрних підприємствземлепорядні роботи звелися лише до розробки проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок та технічної документації зі землеустрою, які посвідчують юридичне право на земельну ділянку. Тому не дивно, що ландшафти втратили свою привабливість, поширюються процеси ерозії ґрунтів, великих масштабів набуло повторне заболочення і засолення ґрунтів, спостерігається чітка динаміка

дегуміфікації ґрунтового покриву, втрачено такі цінності як оптимізація виробництва – шлях, по якому йдуть розвинені країни світу [1].

Відсутність схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань щодо використання та охорони окремих земельних масивів загострюють проблему раціонального використання та збереження екологічної стійкості агроландшафтів. Особливо складна ситуація склалася у Карпатському регіоні, що характеризується низьким рівнем землезабезпечення й водночас високим природним і антропогенним навантаженням на земельно-ресурсний потенціал. Згідно із проведеними розрахунками, потреба коштів на виготовлення проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозмін у Карпатському регіоні в невеликих і середніх за розмірами сільськогосподарських угідь підприємствах складає відповідно 2340,0 та 11487,6 тис. грн. (табл.1).

Враховуючи складний фінансо-економічний стан більшості аграрних підприємств, на загальнодержавному рівні доцільно частково або повністю компенсувати витрати на оформлення проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозмін, а також здійснити грошові виплати товаровиробникам у разі вилучення земель на тимчасову або постійну консервацію [2]. Державна підтримка щодо здійснення відповідних заходів має бути диференційованою залежно від природно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських угідь та фінансово-економічних показників аграрних підприємств.

У процесі розробки і реалізації проектів землеустрою одним із основних заходів щодо оптимізації землекористування є вилучення земель на тимчасову і постійну консервацію. Враховуючи світовий досвід, в Україні на законодавчому рівні прийнято пакет документів, які передбачають трансформацію сільськогосподарських угідь шляхом вилучення їх із обробітку на консервацію [3,4].

Таблиця 1. Потреба коштів на виготовлення проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозмін у Карпатському регіоні

Показники	Область				
	Львівська	Закарпатська	Ів.Франківська	Чернівецька	Всього
Сільськогосподарські підприємства, які мають площу до 100 га					
Кількість підприємств	117	15	40	65	237
Площа, тис.га	38,4	3,8	20,1	2,7	65
Загальна вартість робіт, тис. грн	1382,4	136,8	723,6	97,2	2340,0
Сільськогосподарські підприємства, які мають площу від 100 га до 3000 га					
Кількість підприємств	152	45	375	248	820

Площа, тис. га	91,1	29,1	87,0	111,9	319,1
Загальна вартість робіт, тис. грн	3279,6	1047,6	3132,0	4028,4	11487,6
Великі підприємства (включаючи агрохолдинги)					
Кількість підприємств	16	-	9	8	33
Площа, тис. га	155,1	-	63,7	66,0	284,8
Загальна вартість робіт, тис. грн.	5583,6	-	2293,2	2376,0	10252,8

На загальнодержавному рівні отримання достовірної інформації про якісний стан земель слугує основною передумовою для здійснення трансформації земельних угідь шляхом вилучення їх на консервацію. Для забезпечення оперативного отримання достовірних даних щодо структури агроландшафтів та систем землекористування науковцями Інституту агроекології і природокористування НААН розроблені методичні рекомендації стосовно комплексного використання результатів дистанційного зондування певних ділянок земної поверхні і наземних спостережень для їх агроекологічної оцінки [5]. Водночас слід зазначити, що достовірність результатів дешифрування аеро- та космознімків зростає при одночасному проведенні кадастрових досліджень на ключових ділянках, тому вдале розміщення опорних пунктів сприяє точнішому інтерпретуванню даних дистанційного зондування агроecosистем.

Враховуючи, накопичення великого об'єму інформації про вміст поживних елементів в ґрунтах регіону, рутинність при розрахунках, у Львівському обласному центрі охорони родючості ґрунтів і якості продукції розроблено комп'ютерні програми з метою автоматизації робочого процесу з агрохімічної паспортизації земель. Фахівцями використовується відповідне програмне забезпечення на підставі Методики суцільного ґрунтового-агрохімічного моніторингу сільськогосподарських угідь України та Керівного нормативного документу щодо проведення еколого-агрохімічної паспортизації полів та земельних ділянок.

Консервації підлягають деградовані та малопродуктивні землі, господарське використання яких є екологічно небезпечним та економічно неефективним, а також техногенно забруднені земельні ділянки, на яких неможливо одержати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їх здоров'я [6]. Оскільки використання малопродуктивних та деградованих земель є економічно не вигідним, сільськогосподарські товаровиробники можуть зконцентрувати матеріально-технічні ресурси на тих землях, які

характеризуються високим рівнем продуктивності та інтенсивно використовуються.

Підготовлені матеріали по консервації земель, що передаються на розгляд у землевпорядні служби, у віданні яких знаходяться ці землі, повинні вміщувати такі документи: план земель власника, землекористувача з нанесеними межами ділянок, що підлягають консервації; характеристика якісного стану землі з вказаною ступінню деградованості ґрунтів (паспорт поля); довідки про втрати виробництва, які спричинені в результаті погіршення стану земель; висновки спеціалістів організації, які проводили обстеження; перелік заходів по відновленню родючості земель, виконавців та джерел фінансування цих заходів.

Консервація земель сільськогосподарського призначення повинна базуватись на науковому обґрунтуванні з урахуванням особливостей кожного сільськогосподарського підприємства, тому її слід здійснювати в результаті глибокого і всестороннього вивчення типу місцевості, ступеня деградованості, рельєфу, стану продуктивності ґрунтового покриву [7,8].

Залежно від стану ґрунтового покриву сільськогосподарські товаровиробники можуть здійснювати тимчасову або постійну консервацію. У разі вилучення деградованих і малопродуктивних земель на тимчасову консервацію передбачається здійснення відповідних організаційно-економічних і технологічних заходів, які спрямовані на збереження й відтворення родючості ґрунтів. Основним напрямом використання вилучених з обробітку орних земель під залуження є кормо-виробничий, тобто вони повинні слугувати необхідною передумовою для отримання високопоживних пасовищних кормів. Досягнення високої продуктивності природних кормових угідь шляхом докорінного і поверхневого їх поліпшення сприятиме підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва та збереженню екологічної стійкості агроландшафтів.

На землях, які вилучаються на постійну консервацію, доцільно створювати захисні лісові насадження. Особливо важлива роль серед численних заходів з охорони земель та уникнення негативних деградаційних процесів належить полезахисним лісовим насадженням, оскільки створюються сприятливі умови для здійснення екологобезпечного землекористування, зокрема збільшуються урожаї сільськогосподарських культур (на 15-20% порівняно з незахищеними ділянками); поліпшуються агрохімічні властивості ґрунту, знижується негативний вплив ерозійних процесів на родючий шар ґрунту; поліпшуються мікрокліматичні умови завдяки збереженню ґрунтами вологи. Тому у процесі розробки проектів землеустрою аграрних підприємств значну увагу необхідно зосередити на полезахисних лісових насадженнях, враховуючи їх позитивний вплив на сільськогосподарські угіддя.

Висновки. Проведені дослідження показують, що в умовах трансформації земельних відносин формування і екологобезпечний розвиток сільськогосподарського землекористування передбачає здійснення відповідних заходів, що потребують значних матеріально-технічних витрат.

Послідовне їх здійснення на основі використання внутрішніх фінансових ресурсів сільськогосподарського підприємства та активної державної підтримки з урахуванням диференційованого підходу залежно від умов господарювання забезпечать вирішення актуальних еколого-економічних проблем розвитку аграрного сектора вітчизняної економіки.

Бібліографічний список

1. Горлачук В.В. Проблеми інноваційного розвитку землекористування на сучасному етапі/ В.В. Горлачук //Економіка АПК, 2007, -№12. – С.24
2. Паленичак О.В. Формування інвестиційної привабливості екологобезпечого землекористування/ О.В. Паленичак //Збалансоване природокористування. – 2014. -№3. – С.120-123
3. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження порядку консервації земель» //Офіційний вісник України від 14.06.2013 — 2013 р., № 42. – С.150.
4. Земельний кодекс України // Офіційний вісник України від 30.11.2001 — 2001 р., № 46. – С.- 1.
5. Тараріко О.Г., Сиротенко О.В., Мінкевич Н.А., Бушуєв Е.І., Паршина О.І. Сабліна В.І. Агроекологічна оцінка агроландшафтів і систем землекористування із використанням даних дистанційного зондування з космосу /О.Г.Тараріко, О.В.Сиротенко, Н.А.Мінкевич, Е.І. Бушуєв, О.І. Паршина, В.І. Сабліна //Аграрна наука виробництву. – 2012. -№3. – С.10
6. Закону України "Про охорону земель» // Офіційний вісник України від 01.08.2003 — 2003 р., № 29. – С.9.
7. Панас Р., Маланчук М. Консервація деградованих і малопродуктивних орних земель як основа збереження їх родючості //Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва, випуск 1(27), 2014 р. – С. 68.
8. Вилучення з інтенсивного обробітку малопродуктивних земель та їхнє раціональне використання. Методичні рекомендації //За редакцією В.Ф. Сайка. Видавництво «Аграрна наука». - 2000 р. -С.29.

Одержано редколегією 15.08.2015 р.

А.В. ПАЛЕНИЧАК

ИНВЕСТИЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ БЕРЕЖЛИВОГО И ЭФФЕКТИВНОГО ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ ЗЕМЕЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Определяющим условием, влияющим на сохранение и восстановление земельно-ресурсного потенциала, устойчивое развитие агропромышленного производства, достижения высокого уровня жизни населения является экологическая безопасность производственной деятельности, которая базируется на значениях инвестициях в сельскохозяйственное землепользование. В условиях трансформации земельных отношений

увеличения объемов инвестиционных поступлений в значительной степени будет зависеть от взвешенной государственной политики, которая направлена в первую очередь на поддержку и развитие экологически безопасного землепользования

O.V. PALENYCHAK

**SAVING AND INVESTMENT SUPPORT EFFECTIVE LAND
UNDER TRANSFORMATION LAND RELATIONS**

The defining condition that affects the preservation and restoration of land resources, sustainable development of agricultural production, achieving a high standard of living is ecological safety of industrial activity, based on the significant investments in agricultural land use. In terms of transformation of land relations increase in investment income largely depends on balanced public policy, which is aimed primarily at supporting and developing ecologically land.